Gönderim Tarihi: 10.01.2020

Kabul Tarihi: 04.05.2020

PARİS ANLAŞMASINA GİDEN SÜREÇTE AB İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE POLİTİKALARI

The EU Climate Change and Environment Policies on the Way to Paris Agreement

M. Hakan KESKİN

Prof. Dr., Nişantaşı Üniversitesi,
E-posta: m.hakankeskin@nisantasi.edu.tr
ORCID ID: 0000-0002-3991-7399

Ferhat KÖKYAY

Dr. Öğretim Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi,
ferhat.kokyay@nisantasi.edu.tr
ORCID ID:0000-0001-5883-7071
Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Başta 'dış politika' ve 'enerji' olmak üzere ortak politika oluşturmakta zorlanan AB, Paris Anlaşmasının imzalanması ile 'düşük karbonlu ve iklimle dirençli bir Avrupa oluşturma' gayretlerinde kayda değer başarı göstermiştir. AB'nin küresel ısınmanın temel sorumluları arasında gösterilen üye ülkelerden oluşması bu başarıya farklı bir anlam vermekte, AB'nin küresel aktör olma tartışmasına olumlu yönde katkı sunmaktadır. AB, Paris Anlaşmasının hayata geçirilmesinde öncü rol almasına rağmen bu alanda politika gelişim sürecini henüz tamamladığını söylemek doğru olmaz. İklim değişikliği ve çevre politikalarında ortaya konulan hedeflere ulaşılmasında başarılı olunması, küresel aktör misyonu tartışılan AB'ye mevcut sorunların çözümleri başta olmak üzere kayda değer katkılar sağlayabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Paris Anlaşması, Küresel Isınma, AB İklim Eylem Politikası, AB Çevre Politikası, AB İklim Değişikliği Programı

Abstract

The EU, having difficulties to establish common policies in certain areas, has been remarkably successful in achieving to form a 'Low-Carbon and Climate Resilient Europe', by getting Paris Agreement signed.

That the EU members are the ones which are most detrimental to the environment and the responsible for global warming, give different meanings to this success, moreover, provide a positive contribution to the debate, whether the EU is a global actor. Despite EU has a leading role in the implementation of the Paris Agreement, it would not be true to say that development process of the EU policies on this subject matter has been completed yet. Having success in achieving the goals set out in the climate change and environmental policy, will provide significant contributions to the EU.

Keywords: Paris Agreement, Global Warming, EU Climate Action Policy, EU Environment Policy, EU Climate Action Program

1. GİRİŞ

Paris Anlaşmasının imzalanması ile kamuoyunda daha görünür hale gelen ‘düşük karbonlu ve iklime dirençli¹ bir Avrupa oluşturma’ gayretlerini incelemek ve bu konuda Avrupa Birliği (AB)’nin² ne denli başarılı olduğunu tespit etmek için yapılan bu çalışma, Birliğin çevre ve iklim değişikliği politikalarının gelişim süreci ve mevcut durumu ve Paris Anlaşmasında etkisi olmak üzere üç ana bölümden oluşacak şekilde tasarlanmıştır.

Birliğin politika gelişim sürecinin ele alındığı birinci bölümde, çalışmanın kısıtları dikkate alınarak, sürece etki eden kayda değer gelişmeler ele alınmıştır. Çevre ve iklim değişikliğinin küresel niteliği dikkate alınarak, Birliğin politika gelişim süreci, sadece Birlik içerisinde veya üyelerdeki gelişmelerle ve ilgili yasal düzenlemelerle sınırlı tutulmamış, aynı zamanda sürecin uluslararası gelişmelerle etkileşimi hakkında da bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Birliğin kurumsal yapılanmasındaki çevre ve iklim değişikliği sorumluluk paylaşımı, strateji ve politika amaçları, yasal düzenlemeler, çevre ve iklim değişikliği politikalarının alanda nasıl uygulandığı gibi konulara değinilerek, çevre ve iklim değişikliği politikalarında Birliğin geldiği aşama analiz edilmeye çalışılmıştır.

Paris Anlaşması hakkında kısa bilgi verilen üçüncü ve son bölümde temel olarak Birliğin söz konusu anlaşmanın hayata geçirilmesindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

2. AB ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARININ ARKA PLANI

AB’nin çevre konularında ilk girişimleri, BM bünyesinde ilk çevre programlarının oluşturulduğu³, ABD’de Temiz Hava Yasası (1970), Su

¹ ‘Düşük karbonlu ve iklime dirençli’ tabiri küresel ısınmanın 2 °C’nin altında tutulması için sera gazları salınımının orta vadede azaltılması, uzun vadede sıfırlanması ve bu süreçte iklim değişikliğinin etkilerine karşı dayanıklı bir toplumsal yapı kurulması anlamında kullanılmaktadır.

² Füzyon Anlaşması (1960) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu, daha önce kurulan Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu ile birleşmiş olsalar da, Topluluklar tüzel kişiliklerini devam ettirdiklerinden, Avrupa Toplulukları olarak ifade edilmişler, daha sonra Maastricht Anlaşması ile Avrupa Birliği adını almışlardır. Bu çalışmada, Maastricht Anlaşması öncesi dönem için ‘Topluluk’, sonrası dönem için Avrupa Birliği veya ‘Birlik’ tabirleri kullanılmıştır.

³ Aslında BM bünyesinde daha önce çevre ve toplum başlıklı faaliyetler vardı, ancak bunlar çevre politikaları ve programları ile doğrudan bağlantılı değildi. 1972 yılında Stockholm’da yapılan *Conference on the Human Environment* konferansında oluşturulan *UN Environment*

Kirlenmesinin Kontrolü (1972) gibi federal yasaların (Rory & Hugh, 2001, p. 4) çıkarıldığı, Kanada’da günümüzün çevre alanında en önemli sivil toplum örgütü olan Greenpeace’in kurulduğu 1970’li yıllarda başlamıştır. Bu dönem, çevreye yönelik kamuoyu ilgisinin⁴ sadece Avrupa’da değil tüm dünyada artmaya başladığı dönem olmuştur. Bu dinamikler ışığında AB Konseyi, AB çevre politikasını resmi olarak 1972 yılının Ekim ayında Paris’te başlatırken (Declaration of the Council of the European, 1972, pp. 0001-0002), yine ilk çevre eylem planını aynı yıl içerisinde ‘kirlenen öder ve önleme tedaviden daha iyidir’ prensiplerine dayalı olarak kabul etmiştir. Avrupa ülkelerinde ilk kez çevre bakanlıkları bu dönemde kurulmaya başlanmıştır. AB Komisyonu bünyesinde *Environment and Consumer Protection Service* (Çevre ve Tüketici Koruma Bürosu) ile AB Parlamentosu bünyesinde *Standing Committee on the Environment* (Çevre Daimi Komitesi) 1973 yılında oluşturulmuştur (Snell & Haq, 2014, pp. 10-11).

1973 Yılında Arap - İsrail (Yom Kippur) Savaşı ile petrol fiyatlarındaki ani yükselişin neden olduğu sosyal ve ekonomik problemler nedeniyle Avrupa ülkelerinde ‘pazar günü için arabasız günler’ gibi toplumsal farkındalığı artıracak sosyal etkinlikler bile organize edilmeye başlanmıştır (Hamilton, 1985, p. 97). Topluluk bünyesinde çevre konusunda aralarında 1975 yılında çıkarılan Atık Sular Direktifi (The Waste Framework Directive, 1975, pp. 0039-0041) ve 1976 yılında kabul edilen Yıkanmada Kullanılan Sular Direktifinin (The Bathing Water Directive, 1976, pp. 0001-0007) bulunduğu düzenlemelerle ilk defa yasal normlar oluşturulmuştur.

1970’lerdeki bu gelişmelerden sonra Topluluğun çevre ile ilgili eylemleri daha çok çevreye büyük ölçekte zarar veren kazalardan sonra başlamıştır. ‘Seveso Direktifi’ (Original Seveso Directive, 1982) olarak bilinen 82/501 numaralı düzenlemenin çıkarılmasına 1976 yılında yaşanan kaza⁵ neden olmuştur. İki yıl sonra 1978 yılında, petrol tankeri Amoco Cadiz’in karaya oturmasıyla Fransa’nın sahiline 120 mil boyunca 68 milyon

Programme - UNEP (BM Çevre Programı) BM bünyesindeki ilk çevre temalı program olmuştur.

⁴ Kamuoyunda kayda değer etki yapan, ekonominin büyümesi ve nüfusun artmasının kıt kaynaklarla olan ilişkisinin simüle edildiği 10 farklı ülkeden farklı alanda çalışan akademisyen, ekonomist, kamu ve özel sektör çalışanı gibi 30 entelektüel tarafından kaleme alınan *The Limits to Growth* (Büyümenin Sınırları) isimli kitap bu dönemde yayınlanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Meadows, D., Randers, J. & Meadows, D. (1972). *The Limits to Growth*. New York: Universe Books.

⁵ İtalya’da Milan’ın kuzeyindeki Seveso yakınında 1976 yılının Haziran ayında yaşanan patlama sonucunda dioksin içeren zehirli bulut yoğun nüfusun yaşadığı bölgede etkili olmuştur. Kazanın detayları için bkz: Johansen, B. E. (2003) *The Dirty Dozen: Toxic Chemicals and the Earth's Future*. Connecticut. Praeger. pp. 31-32.

galon petrol yayılmıştır (Benoit, 2011, p. 86). Çevreye büyük oranda zarar veren kazalar, sadece Avrupa ile sınırlı kalmamıştır. 1979 yılında ABD’ndeki *Three Mile Island* isimli adada bulunan nükleer santralde yaşanan kısmî erime, çok sayıda nükleer santrale sahip Avrupa’da nükleer enerjinin geleceğinin çevreye etkileri açısından sorgulanmasına neden olmuştur. Bu dinamikler ışığında, 1979 yılı Şubat ayında İsviçre’de ilk defa Dünya İklim Konferansı (Zillman, 2009) toplanmıştır. Aynı yıl içerisinde ABD Ulusal Bilimler Akademisi tarafından ‘İklim Değişikliği Paneli’ organize edilmiştir.

Dünyada çevre ile ilgili bu gelişmeler yaşanırken, AT, çevre ile ilgili düzenlemeler yapmaya devam etmiştir. *Birds Directive* (Kuş Direktifi)⁶ olarak bilinen ve 1979 yılında kabul edilen düzenleme ile ilk defa Topluluk bünyesinde çevre konularında mali destek sağlayacak bir sistem oluşturulmuştur. Bu sayede 1982 yılında AB Parlamentosu doğanın korunması amacıyla yapılacak projeleri desteklemek üzere bütçede küçük ölçekli bir harcama kalemi oluşturmuştur.

Bu mali araç daha sonra 1983 yılında yenilenmiş, daha kapsamlı projelerin desteklenmesine imkân sağlanmıştır. Bu kapsamda, 1984 yılında çıkarılan yönerge (Council Regulation (EEC) No 1872/84, 1984, pp. 0001-0005) ile Topluluk, daha az zarar veren teknolojilerin geliştirilmesi, doğal kaynakların daha ekonomik kullanılması, doğal çevre kalitesinin izlenmesi için yeni teknikler geliştirilmesi gibi alanlarda yapılacak projeler için *Action Communautaire pour l’Environnement – ACE* (Çevre İçin Topluluk Eylemi) mali aracı olarak bilinen bir mali destek sistemi oluşturmuştur.

Bu kapsamda Topluluk çevre konuları için 13 milyon ECU’ya⁷ kadar destek vermeyi taahhüt etmiştir. Bu sayede, toplam maliyeti 98 milyon ECU olan ve 1984-1991 yıllarında hayata geçirilen 53 doğa koruma ve 55 temiz teknoloji projesi için harcanan miktarın 41 milyonu, bir başka ifadeyle neredeyse yarısı ACE mali aracı ile Topluluk tarafından karşılanmıştır. 1872/84 numaralı yönergeden ayrı olarak, 1980’lerin sonlarına doğru bütçede Komisyon adına tahsis edilmiş başka harcama kalemlerinden ‘nesli tükenmekte olan türler için acil eylemler’ adı altında AB Parlamentosu tarafından 50 proje için 3 milyon ECU tahsis edilmiştir.

⁶ Direktif, kuş türlerinin korunması için özel olarak tahsis edilmiş bölgelerin yönetimi için yabani kuşlarla sınırlı bir düzenlemedir; Bird Directive, Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the Conservation of Wild Birds.

⁷ Topluluk tarafından 1979 yılında kabul edilmesinden sonra kaydi para olarak kullanılan *The European currency unit – ECU* (Avrupa Para Birimi).

Bu dönemde çevre konusunda giderek artan kamuoyu bilincine paralel olarak çevreye duyarlı siyasi hareketler ve inisiyatifler çok sayıda destek ve taraftar bulmaya başlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak 1983 yılında, Almanya’da bir yeşil parti kurulmuş, daha sonra benzer oluşumlar diğer ülkelerde görülmüştür⁸.

Topluluk 1985 yılında yayınlanan direktif (Council Directive 85/337/EEC) ile kamu ve özel sektör projelerinin çevreye olası etkilerinin değerlendirilmesi esaslarını belirlemiştir. Ancak 1986 Nisan’ında yaşanan Çernobil felaketi ve Antartika üzerinde ozon tabakasının incelmeye (delinmesi olarak da ifade edilir) gibi büyük ölçekli çevre sorunları Topluluğu daha etkin olmaya zorlamıştır.

Tüm bu gelişmeler ışığında hazırlanan ve 17 Şubat 1986 tarihinde imzalanan Avrupa Tek Senedine (ATS) çevre konusu da dâhil edilmiştir. ATS’nin 1987 yılında yürürlüğe girmesi ile ‘çevre politikası’ birincil hukuk normları olarak ilk kez yasal bir zemine kavuşmuştur. ATS, çevre konularında nitelikli oy ile karar verilmesi hükmünü getirerek (Single European Act, 1987) daha kolay karar verilebilmesine ve yasal düzenleme yapılmasına imkân sağlamıştır. Ayrıca ATS’nin yürürlüğe girdiği 1987 yılı ‘Avrupa Çevre Yılı’ (European Year of the Environment, 1987) olarak kabul edilerek farkındalık yaratılmıştır.

ACE 1986 yılından 1991 yılına kadar olan 6 yıllık süre zarfında, eş zamanlı olarak *Mediterranean Special Programme of Action - MEDSPA* (Akdeniz Özel Eylem Programı) ve *North Sea Special Programme of Action - ORSPA* (Kuzey Denizi Özel Eylem Programı) olmak üzere iki farklı program ile çevreye yönelik projelere destek vermiştir (Bateman & Willis, 2001, p. 592).

Akdeniz bölgesine yönelik çevre projelerini desteklemek üzere tasarlanmış olan MEDSPA kapsamında, su kaynaklarının korunması, suların kirlenmesinin önlenmesi, atık yönetimi gibi konularda yapılan 198 projeyi desteklemek için 38 milyon ECU tahsis edilmiştir. MEDSPA’ya göre daha kısa ömürlü olan ve Kuzey Avrupa Denizcilik Bölgesine yönelik çevre projelerini desteklemek üzere tasarlanmış olan NORSPA ile 1989 yılından 1991 yılına kadar olan sürede 16 milyon ECU ile 38 projeye mali destek sağlanmıştır.

⁸ Her ne kadar 1979 yılında ilk yapılan AB Parlementosu seçimlerine yeşiller, radikallerle *Coordination of European Green and Radical Parties* adı altında girmişlerse de aralarında çevre sorumluluğu da olan daha özgürlükçü hedeflere sahip olan *The European Green Party* (Avrupa Yeşil Partisi) çok daha sonra 2004 yılında kurulmuştur.

ACE programının 1991 yılında sona ermesinin ardından *Actions Communautaires pour la Conservation de la Nature - ACNAT* (Doğa Koruma Topluluk Eylemi) direktifi ile daha çok tehlikede olan türlerin korunmasına yönelik yeni bir inisiyatif başlatılmıştır (Council Regulation (EEC) No 3907/91, 1991, p. 0017-0027). ACNAT ile direktifte sıralanan türlerin korunması için yapılacak 50 milyon ECU'ya kadar olan projelerin yüzde 50'sine bazı durumlarda yüzde 75'i kadarına mali destek verilmesine imkân sağlanmıştır. ACNAT'a benzer şekilde Konseyin 1992 yılında kabul ettiği *Habitats Directive* (Habitat Direktifi) ile de tehlikede olan türlerin korunması hedeflenmiştir (Council Directive 92/43/EEC, 1992. P.0007-0050).

Bunlardan daha önemlisi, aynı yıl içerisinde çevre konularını destekleyecek bir mali destek aracı oluşturulmasıdır. Topluluk, 1973/92 numaralı bir yönerge (Council Regulation (EEC) No 1973/92, 1992, p.0001-0006) ile ACNAT'ın yerine geçecek olan *Financial Instrument for the Environment - LIFE*⁹ (Çevre için Finansal Araçlar) mali destek aracını 1992 yılında hayata geçirmiştir.

ATS'den 6 sene sonra 1993 yılında yürürlüğe giren (1950'lerde başlayan AB bütünleşme sürecini en üst noktaya taşıyan) AB Anlaşması metninde çevre politikası, çok daha geniş yer bulmuştur. AB Anlaşması metninde ilk defa çevre konusu ayrı bir başlık altında 'amaçları, prensipleri, çevre konuları hakkında veri toplanması, AB kurumlarının sorumlulukları' gibi detayları kapsayacak biçimde ele alınmıştır¹⁰.

Anlaşmanın ön sözünde ekonomik ve sosyal gelişme, iç pazar ve sosyal uyumun güçlendirilmesinden bahsederken çevrenin korunmasına da vurgu yapılmıştır. Bundan başka AB'nin görevleri arasında 'çevreye saygılı

⁹ AB çevre ve iklim faaliyetlerini destekleme fonu olan LIFE daha sonra ihtiyaçlara göre değişeceğinden ve büyüyeceğinden 1973 yılındaki ilk versiyonu LIFE I olarak anılır. Topluluğun çevre eylemleri, Baltık Denizi'nde ve Akdeniz bölgesindeki üçüncü ülkelere yardım ve (istisnai durumlarda) uluslararası anlaşmaların gerektirdiği bölgesel ve küresel faaliyetler şeklinde sıralanan amaçları gerçekleştirmek için LIFE I ile bütçeden 400 milyon ECU tahsis edilmiştir. (LIFE I: 1992-1995, LIFE II: 1996-1999, LIFE III: 2000-2006 and LIFE+: 2007-2013 yıllarını kapsar. Bu süre içerisinde LIFE yaklaşık 3954 projenin finansına katkı sağlamıştır.

¹⁰ Anlaşmada AB çevre politikasının amaçları; çevre kalitesini koruma ve geliştirme, insan sağlığını koruma, doğal kaynakların ihtiyatlı ve akılcı kullanımı ve bölgesel küresel seviyede çevre sorunlarına yönelik olarak tedbir geliştirme şeklinde sıralanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Council of the European Communities. (1992). *Treaty on European Union*. Luxembourg: Office for Official Publication of the European Communities. Article 130r - 130s - 130t.

sürdürülebilir büyümeye' yer verilirken AB çevre politikası oluşturmakla yükümlü kılınmış, Anlaşma gereği 31 Aralık 1993'de kurulan 'Uyum Fonundan' ilk defa çevre projelerinin de desteklenmesine imkân sağlanmıştır (Treaty on European Union, 1992, Article 130d).

AB tarafından 1994 yılında ambalaj ömür devri, geri dönüşümleri gibi konuları içeren Birlik içerisinde kullanılan ambalaj malzemelerinin çevre etkilerini azaltmaya yönelik çıkarılan yönergeden (Council Directive 94/62/EC, 1994, pp. 0010-0023) sonra 1996 yılında havacılık alanında yapılan faaliyetlere yönelik olarak çevre hava kalitesi konusunda (Council Directive 96/62/EC, 1996, pp.0055-0063) ve entegre kirliliğin önlenmesi ve kontrolü konularında (Council Directive 96/61/EC, 1996, pp. 0026-0040) iki ayrı yönerge çıkarılarak çevre konusunda doğrudan ve dolaylı düzenlemeler yapılmaya devam edilmiştir.

1998 yılında Danimarka'nın Aarhus kentinde Avrupa için Çevre girişimi kapsamında düzenlenen Dördüncü Bakanlar Konferansı'nda imzalanan anlaşma (Convention on Access to Information, 1998) çevre konusunda belli haklar getirmesi adına önemli bir adım olmuştur. İmzalandığı kentin adı ile anılan Aarhus Anlaşması ile bireyler kamu otoritelerinde bulunan çevre bilgilerine erişmek, süreçleri izlemek hatta belli koşullara bağlı olarak çevreyi etkileyen konularda karar verme süreçlerine katılmak gibi haklara kavuşmuştur.

Amsterdam Anlaşmasının 1999 yılında yürürlüğe girmesi ve anlaşma metnine eklenen yeni bir madde (Treaty of Amsterdam, Article 3c) ile tüm AB politikalarında / eylemlerinin oluşturulmasında ve uygulanmasında çevre etkilerinin değerlendirilmesi zorunlu hale getirilmiştir. Metne eklenen bir deklarasyon (12. Declaration on environmental impact assessments) ile çevreye kayda değer etkileri olabilecek konularda öneriler yer alırken AB Komisyonuna 'çevre etki değerlendirmesi' yapma zorunluluğu getiren önemli bir değişiklik yapılmıştır.

Bir yıl sonra 2000 yılında çıkarılan AB Su Direktifi (Good-quality Water in Europe Directive, 2000) olarak bilenen düzenlemenin amacı AB'nin her geçen gün artan su talebini karşılamak için suyun kalitesini korumak ve geliştirmek olmuştur. Aynı yıl içerisinde kullanılan ve hurda araçlara yönelik yapılan bir düzenleme ile otomobil sektörünün çevreye verdiği zararın azaltılması hedeflenmiştir (Directive 2000/53/EC, 2000, pp. 0034-0043).

2001 Yılında imzalanan Nice Anlaşmasının 2003'te yürürlüğe

girmesi ile birlikte söz konusu anlaşma metnine eklenen bir deklarasyonda (Treaty of Nice, 9. Declaration on Article 175) çevre konularında AB'nin daha fazla sorumluluk üstlenmesi istenmiştir. Bu deklarasyon ile üye ülkeler, çevrenin korunmasında benzer hedeflere ulaşabilmek için AB'nin sadece Birlik içinde değil, aynı zamanda uluslararası alanda da lider rol oynaması konusunda kararlı olduklarını ortaya koymuşlardır.

2001 yılında çıkarılan Stratejik Çevre Değerlendirme Direktifi (Strategic Environmental Assessment Directive, 2001, pp. 0030-0037) ile AB bünyesinde kamu plan ve programları kapsamında tarım, ormancılık, balıkçılık, enerji, endüstri, ulaştırma, atık/su yönetimi, telekomünikasyon, turizm, şehir planlama, arazi kullanımı gibi konularda yetkili (ulusal, bölgesel veya yerel) bir otorite tarafından (yasal, düzenleyici veya idari hükümler içeren) stratejik etki değerlendirme onayının alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Aradan geçen iki yılın ardından Birlik tarafından Emisyon Ticaret Sistemi (The EU Emissions Trading System (ETS), 2003, pp. 0032-0046) adı altında bir inisiyatifin oluşturulması öngörülmüştür.

Ocak 2005'te oluşturulan ve üç fazdan oluşan¹¹ söz konusu sistem, iklim değişikliği ile mücadele konusunda, sera gazı emisyonlarını maliyet-etkin olarak azaltmak adına kilometre taşlarından birisi olarak kabul edilmektedir. ETS, havayolu sektörü dâhil olmak üzere 31 farklı ülkede 11 binden fazla elektrik santrali ve güç istasyonunu kapsayacak şekilde ticari gaz salınımının limitlerini belirleyen ilk ve en büyük uluslararası sistem olması ile dikkat çekmektedir.

2006 yılında çıkarılan REACH yönergesi (Regulation (EC) No 1907/2006) ile AB'nin küresel kimyasal endüstrisinde rekabet gücünü artıran kimyasallardan kaynaklanan risklerden çevrenin ve insan sağlığının korunması hedeflenmiştir. Söz konusu yönerge ile aynı zamanda hayvanlar üzerinde yapılan testlerin azaltılmasını sağlamak amacıyla maddelerin tehlike değerlendirmelerinin farklı yollarla yapılması teşvik edilmektedir.

Yine 2006 yılında çıkarılan bir başka yönerge ile hayata geçirilen LIFE programının dördüncüsü olan ve 2007-2013 dönemini kapsayan Life+¹² sayesinde çevre politikalarının amaçlarına ulaşmasını sağlayacak

¹¹ Birinci faz 2005-2007, ikinci faz 2008-2012, üçüncü faz 2013-2020 dönemlerini kapsamaktadır. 2008 yılında EU ETS'ni geliştirmek ve tecrübelerden faydalanmak amacıyla yapılan gözden geçirme sonrası 2020 iklim ve enerji paketinin bir parçası olarak önemli oranda yenilenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (t.y.). ABETS. Erişim adresi: <http://www.karbonkayit.cob.gov.tr/Karbon/AnaSayfa/EUETS.aspx?sflang=tr>, (Erişim Tarihi 14 Kasım 2019).

¹² LIFE programlarının önceki versiyonlarına göre oldukça kapsamlı olan Life+ doğa ve

projelere 2.143 milyar Euro tahsis edilmiştir.

Bunlardan başka AB, 2008 yılında ‘2020 İklim ve Enerji Paketi’ olarak bilinen ve 2013-2020 yıllarını kapsayacak bir inisiyatif başlatmıştır. Bu inisiyatif kapsamında 2020 yılına kadar ulaşılması gereken ve bir sonraki bölümde detayları verilen yüzde 20 hedefi bu aşamda belirlenmiştir.

3. AB ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ POLİTİKALARINDA GÜNCEL DURUM

AB, Avrupa’ya ciddi anlamda tehdit oluşturan ve her geçen yıl giderek artan iklim değişikliği sorununa (Harita 1.) çözüm üretmeyi gündeminin ilk sıralarına almıştır. Bunun en belirgin işareti, geniş bir kapsam ile oluşturulan akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı büyüme için 2020 Avrupa Stratejisinin beş ana temasından birisinin iklim değişikliği ile mücadele olarak belirlenmiş olmasıdır (European Commission, 2014, p. 7).

Buna paralel olarak, 2014 Kasım ayında göreve başlayan ve başkan olarak Jean-Claude Juncker’ın seçildiği AB Komisyonunun¹³ (görevde kalacağı 5 yıllık süre için) belirlediği üzerinde durulması ve çözüm üretilmesi gereken 10 stratejik öncelikli sorun¹⁴ arasında *Energy Union and Climate* (Enerji Birliği ve İklim) başlığı altında enerji ile birlikte iklim değişikliği de yer almıştır.

biyolojik çeşitlilik, çevre politikası ve yönetim, bilgilendirme ve iletişim gibi bileşenlere sahiptir. Detaylar için bakınız: Commission of the European Communities. (2006). Communication from the Commission - Halting the loss of biodiversity by 2010 - and beyond - Sustaining ecosystem services for human well-being {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621}.COM/2006/0216 final. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0216:FIN:EN:PDF>. (Erişim Tarihi 10 Kasım 2019).

¹³ AB’nin hedeflerine ulaşabilmesi için üye ülkelerin belli alanlardaki egemenlik yetkilerini Topluluğa devretmeleri sonucunda oluşturulan AB ortak politikalarının AB bünyesinde icrasından AB Komisyonu sorumludur. AB’nin İşleyişi Hakkında Anlaşma’nın 290’ncı maddesine göre AB’ye yetki devri, “Topluluk seviyesinde uygulanacak politikalar ve alınacak tedbirlerin üye ülkelerin tek başlarına alacaklarından daha etkili olduğu durumlarla” sınırlıdır. Detaylar için bkz: Keskin, M. H. (2019). *Integration of Europe and the EU, Challenge of a Continent (from Wars to Cahoots)*. London: Sharp & Sharp Publications. p. 155.

¹⁴ 1 Kasım 2014 tarihinde göreve başlayan AB Komisyonunun belirlediği diğer dokuz öncelik; “iş, büyüme ve yatırım, dijital tek pazar, ekonomik ve parasal birlik, iç pazar, AB-ABD serbest ticareti, adalet ve temel haklar, göç, küresel aktör AB ve demokratik değişim” olarak belirlenmiştir. Bu önceliklerin detayları için bkz: European Commission. (t.y.). 10 Priorities, Erişim adresi: http://ec.europa.eu/priorities/index_en. (Erişim Tarihi 07 Nisan 2016).

Harita 1. Avrupa’da İklim Değişikliğinin Potansiyel Etkisi

İklim değişikliği ile ilgili AB Komisyonu tarafından bu başlık altında oluşturulan strateji ve politikalar ‘Enerji Birliği ve İklim’ inisiyatifi kapsamına dâhil edilmiştir. Söz konusu inisiyatifin amacı, Avrupa için güvenilir, erişilebilir ve sürdürülebilir enerji arzını sağlamaktır. Bu amaca ulaşabilmek için oluşturulan stratejinin beş bileşeninden ikisi iklim değişikliği ile ilgilidir¹⁵. Bu iki bileşenden ilki ‘İklim Eylemi’ girişimidir. İklim Eylemi kapsamında gerçekleştirilmek üzere ‘AB emisyon izleme sisteminin yenilenmesi’ ve ‘yeni altyapılar ve teknolojilerde özel sektör yatırımlarını özendirmek’ şeklinde iki öncelikli hedef belirlenmiştir. İklim Eylemi girişiminden başka ikinci girişim olarak ‘İklim Konularında Araştırma ve Geliştirme’ inisiyatifi oluşturulmuştur. Bu girişim kapsamında, düşük karbon teknolojilerindeki inovatif çalışmaları desteklemek ve özel sektör aktörleri arasında işbirliği yaparak bu konularda yapılacak projelerin finansına yardım etmek hedeflenmiştir.

4. AB İKLİM EYLEM POLİTİKASI

İklim eylem politikası, en genel anlamı ile iklim değişimini (uluslararası toplum tarafından 2°C olarak kabul edilen) tehlikeli seviyelerin altında tutmayı amaçlamaktadır. Bu temel amaca ulaşabilmek için Birlik,

¹⁵ Enerji Birliği ve İklim adı altında AB Komisyonunun başlattığı inisiyatifin diğer üç bileşeni olan ‘Arz Güvenliği, Bütünüyle Entegre Olmuş Enerji İç Pazarı ve Enerji Etkinliği’ enerji konuları ile ilgilidir.

üye ülke emisyonlarını azaltmak, ana kirletici olarak kabul edilen aktörleri etkin tedbirler alma konusunda desteklemek ve iklim değişikliğinin kaçınılmaz etkilerini belirlemek gibi hedeflerde başarı sağlamaya çalışmaktadır. AB'nin iklim değişikliğini önlemek için 2020 ve 2030 yılında ulaşılmasını öngördüğü hedeflerle üye ülkelerin daha uzun vadede ulaşmasını beklediği hedefler Tablo.1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. AB'nin İklim ve Enerji Hedefleri

2020 Hedefleri	Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 20 azaltılması
	Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 20'ye yükseltilmesi
	Enerji verimliliğinin yüzde 20 artırılması
2030 Hedefleri	Sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 40 azaltılması
	Toplam enerji tüketiminde yenilenebilir enerji payının yüzde 27'ye yükseltilmesi
	Enerji verimliliğinin yüzde 27 artırılması
Uzun Dönem Hedefleri	2050'ye kadar sera gazı emisyonlarının (1990 seviyesine göre) yüzde 80-95 gibi yüksek oranda azaltılması. (Gelişmiş ülkelerin birlikte hareket etmeleri ile mümkün olabilir.)
	Avrupa'yı yüksek seviyelerde enerji verimliliğine sahip düşük karbonlu bir ekonomiye dönüştürmekle birlikte ekonominin canlandırılması, istihdam yaratılması ve Avrupa'nın rekabet gücünün artırılması

Kaynak: European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a Roadmap for Moving to a Competitive Low Carbon Economy in 2050. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0112&from=EN>. (Erişim Tarihi 7 Ocak 2020).

Bu hedeflere en düşük maliyetle ulaşabilmek maksadıyla 2005 yılında başlatılan (daha önce bahsedilen) ETS sistemi kapsamında tanınan bazı mali imtiyazlar sayesinde özellikle enerji yoğun sektörlerden kaynaklanan gaz salınımlarında kayda değer azalmalar sağlanmıştır.

Tüm emisyonların bugün durdurulması halinde bile, iklim değişikliğinin onlarca yıl devam edeceği tespitini yapan Birlik, iklim değişikliğine adapte olunmasını sağlamak için, iklim değişikliğinin olumsuz etkilerini önceden görmek, potansiyel fırsatlar keşfederek zararı minimize etmek veya önlemek gibi hedefleri olan bir inisiyatif başlatmıştır¹⁶. Ne denli

¹⁶ Aslında bu inisiyatif 2009 yılında **White paper - Adapting to climate change: towards a European framework for action** {SEC(2009) 386} {SEC(2009) 387} {SEC(2009) 388} /* COM/2009/0147 final */ ile başlatılmış, zaman içerisinde ihtiyaçlara göre güncellenmiştir. Güncel durumunun detayları için bkz: European Commission. (2014).Adaptation to Climate Change, Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/>

erken harekete geçilirse o kadar çok hayat kurtarılabileceği ve kaynak tasarrufu sağlanabileceğini ile süren AB geç kalmanın maliyetinin 2020 yılına kadar yılda 100 milyar olacağı, bu rakamın 2050 yılına kadar yılda 250 milyar Euro'ya kadar çıkacağını öngörmüştür (Kuik et al., 2008, pp. 19-40). AB'nin iklim değişikliğine adapte olma stratejisi üye ülkeleri AB politikalarına entegre etmeyi ve üye ülkelerin iklim değişikliği konularında en doğru kararı verebilmeleri için en iyi biçimde bilgilendirilmelerini sağlamayı da hedeflemektedir (Biesbroek et al., 2009, pp.440-450). Strateji, yerel, bölgesel ve ulusal olmak üzere üç farklı seviyede uygulanacak şekilde tasarlanmıştır. Çok yoğun nüfusa sahip endüstri bölgelerinde iklim değişikliği uyumu şehir seviyesinde uygulanacaktır. Ancak bunlardan daha önemlisi, iklim değişikliğinin küresel doğası gereği uluslararası seviyedir. İklim değişikliğine uyum için bina inşa yönetmeliklerini yakın gelecekteki iklim koşullarına göre değiştirmek, su taşkınları için bariyer inşa etmek, kuraklığa dayanıklı bitkiler geliştirmek gibi somut adımların şimdiden atılması gerekmektedir.

AB, iklim değişikliğini önlemek için sadece AB içindeki gayretleri yeterli görmemekte aynı zamanda AB üyesi olmayan veya Avrupa'da olmayan diğer ülkeleri hatta bölgeleri de benzer tedbirleri alma konusunda uyarmakta, desteklemektedir.

AB, daha önce bahsedildiği gibi, iklim değişikliği konusunda uluslararası seviyede faaliyet gösteren küresel aktörler arasında ilk sıralarda ve etkin biçimde yer almıştır. Viyana Konvansiyonunu¹⁷ ve BM İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonunu¹⁸ imzalamış olan AB ve tüm üyeleri, ayrıca ozon tabakasının korunmasına yönelik 2000 yılında bir yönergeyi de kabul etmişlerdir (Council Regulation (EC) No 2037/2000, pp. 0001-0024). Ancak, sera gazı emisyonlarını 2008-2012 arasında (1990 yılına göre) yüzde

clima/sites/clima/files/docs/factsheet_adaptation_2014_en.pdf. doi:10.2834/849380. (Erişim Tarihi 29 Kasım 2019).

¹⁷ 1985 yılında imzalanan, 1988 yılında yürürlüğe giren Viyana Konvansiyonu, küresel anlamda ozon tabakasının korunması tedbirlerini kapsayan bir çerçeve yapıya sahip olduğundan çerçeve konvansiyon olarak anılır. Viyana Konvansiyonu, 2009 yılında küresel onay sürecine giren ilk konvansiyon olma özelliği kazanması ile önem taşımaktadır. Detaylar için bkz: United Nations. (1985). Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer. Erişim adresi: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=XXVII-2&chapter=27&clang=en. (Erişim Tarihi 07 Eylül 2019).

¹⁸ 197 imzacısı olan BM İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu (UNFCCC, the United Nations Framework Convention on Climate Change) 192 imzacısı olan Kyoto protokolünün kardeşi olarak anılır ve onun BM bünyesindeki versiyonu olarak kabul edilir.

8 azaltmayı hedefleyen Kyoto Protokolü¹⁹ AB'ni ve üye ülkeleri iklim değişikliği konusunda daha etkin²⁰ olmaya yöneltmiştir. Kyoto Protokolünün gereklerini karşılamak üzere Komisyon, 2000 Haziran'ında 'Avrupa İklim Değişikliği Programı'²¹ adı altında oldukça kapsamlı bir inisiyatif başlatmıştır. Söz konusu programın ilk dönemi (2000-2004) Komisyonun genel direktörlüklerinin oluşturulmasını, üye ülkelerin endüstri ve çevre grupları gibi konu ile ilgili farklı paydaşların temsilcilerinin birlikte çalışmasını kapsayacak şekilde tasarlanmıştır. AB, Lizbon Stratejisinin sinerjisi ile 2005 yılında başlatılan ikinci dönem ise sera gazlarını daha maliyet etkin biçimde düşürme opsiyonları üzerine yoğunlaşmıştır.

5. AB ÇEVRE POLİTİKASI

AB çevre konusunda dünyanın en yüksek standartlarına sahiptir. Çevre politikasının amaçları en genel anlamı ile yeşil ekonomi oluşturulmasına katkı sağlamak bu sayede doğayı korumak, insan sağlığını ve yaşam kalitesini korumak olarak belirlenmiştir (European Commission, A Healthy and Sustainable, 2014, pp. 12-14). Doğayı korumak hedefi kapsamında oluşturulan NATURA 2000 projesi ile AB, Birlik topraklarının yüzde 20'sini oluşturan bir alanı kapsayacak şekilde 26 bin doğal koruma bölgesi oluşturmuştur. Günlük yaşamın ayrılmazları olan su, hava ve kimyasallar uygun kullanılmadıklarında çevre için tehdit oluşturmaktadırlar. AB bu kapsamda güvenli su arzını sağlamaya, hava kalitesini artırmaya, sesi azaltmaya ve zararlı kimyasalları elimine etmeye çalışmaktadır. Avrupa Kimyasallar Ajansı, 2018 yılına kadar (AB içinde üretilmiş veya ithal

¹⁹ 150 Farklı endüstriyel alanda sera gazı salınımlarından daha çok sorumlu olan gelişmiş ülkeleri temelde sorumlu tutan 1997 yılında Japonya'da imzalanan Kyoto Protokolü, 16 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Protokolün uygulanmasına yönelik (Marrakesh Mutakabati olarak bilinen) detaylar 2001 yılında kabul edilmiştir. Detaylar için bkz: United Nations. (1998). Kyoto Protocol to The United Nations Framework Convention on Climate Change. Erişim adresi: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>. (Erişim Tarihi 07 Eylül 2019).

²⁰ Bu kapsamda kısa sürede birçok düzenleme yapılmıştır. ETS sistemi (2003/87/EC), Kyoto protokolüne göre GHG emisyonları (2004/101/EC), ısı ve elektrik üretimi (2004/8/EC), yenilenebilir enerji (2001/77/EC), ulaştırma sektöründe biyoyakıtlar (2003/30/EC), binaların enerji performansı (2002/91/EC), enerji etkinliği (2006/32/EC) düzenlemeleri bunlar arasındadır.

²¹ The ECCP I ve II olarak anılan program kapsamında; ilk aşama hedeflere ulaşılmasını izleyen ulaştırma, enerji arzı, enerji talebi, karbondioksitsiz gazlar, tarım gibi temalardan oluşan grup, havacılık grubu, CO₂ ve otomobiller grubu, Uyum sağlama grubu, gemilerden kaynaklanan gaz emisyonlarını azaltma grubu gibi çalışma grupları oluşturulmuştur. Detaylar için bkz: European Commission. (t.y.). Climate Action, ECCP, (European Climate Change Programme). Erişim adresi: http://ec.europa.eu/clima/policies/eccp/index_en.htm (Erişim Tarihi 07 Kasım 2019).

edilmiş olması fark etmeksizin) kimyasal maddelerin AB dâhilinde sınıflandırılması ve etiketlenmesi için çalışma başlatmıştır. Halen Avrupa’da bu sistem kullanılmaya devam edilmektedir. AB ekonomisi kişi başına yılda 16 ton düşecek kadar malzeme kullanmaktadır. Kullanılan malzemelerin çevreye olumsuz bir etkisi olmadan geri dönüşümünü sağlamak amacıyla AB içinde bazı ülkelerin çok önceden ulaşmış olduğu yüzde 80 geri dönüşüm oranı belirlenmiştir. ‘7. Çevre Eylem Planı’ ile tüm bu ve benzeri çevre hedeflerine ulaşmak için bir sistem oluşturulmuştur (European Commission, 7th EAP, 2019).

6. AB’DE ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ALANLARINDA KURUMSAL YAPILANMA

Karmaşık kurumsal yapısı ve gereğinden oldukça uzun olan karar alma süreçleri, AB’nin en çok eleştiri alan yönlerindendir. Bu yapı çevre ve iklim değişikliği politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında da kendisini göstermektedir. Çağdaş siyasi yapılardaki güçler ayrımında (yasama, yürütme, yargı) bulunan yürütme erki Birlik bünyesinde AB Komisyonundadır (Keskin, 2019, p. 133). AB’nin tüm politikalarının icrasını AB Komisyonu yapmaktadır. Bundan dolayı çevre ve iklim değişikliği politikalarının yürütülmesinden AB Komisyonu sorumludur²². 2010 yılından sonra çevre ve iklim değişikliği konularındaki sorumluluklar iki farklı politika alanına ayrılmıştır (Tablo 2.).

Tablo 2. Çevre ve İklim Değişikliği Politikalarında Komisyonun Fonksiyonu ve Yapılanması

Sorumluluk	Çevre	İklim
Çevre ve İklim değişikliği Stratejilerinin ve Politikalarının Oluşturulması ve Uygulanması	AB’nin icra sorumluluğunu taşıyan AB Komisyonunda çevre konularından <i>The Directorate-General for Environment</i> (Çevre Genel Direktörlüğü) sorumludur. Halen altı farklı müdürlük altında 500’e yakın çalışanı bulunan AB Komisyonu, AB kurumları içinde	AB’nin icra sorumluluğunu taşıyan AB Komisyonunda iklim değişikliği konularında gerek AB içinde gerekse uluslararası alanda <i>DG Clima</i> (İklim Değişikliği Genel Direktörlüğü) sorumludur. Direktörlüğün, iklim değişikliği konusundaki müzakereleri yürütmek, <i>Emissions Trading System</i> -

²² AB Komisyonunun iklim eylem politikasındaki sorumlulukları; AB için iklim değişikliği politika ve stratejileri geliştirmek ve uygulamak; AB Konsey Başkanlığı ile birlikte AB’yi iklim değişikliği konusunda uluslararası seviyede yapılan müzakerelerde temsil etmek; AB ETS inisiyatifi uygulamak; ETS dışında kalan sektörlerde AB üye ülkelerinin gaz emisyonlarını izlemek; Temiz teknolojilerde düşük karbon ekonomisine geçişi sağlamak; AB stratejilerini üye ülkelerin iklim değişikliği eylemlerini desteklemek; Yüzde 20’si iklim değişikliği eylemine tahsis edilen AB bütçesini yönetmek şeklinde sıralanmıştır. European Commission. (2014). *The European Union Explained, Climate action, Building a world we like, with a climate we like, (A low-carbon economy boosts economic growth and creates jobs)*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. p. 6.

	<p>yasama sürecini başlatabilen tek kurum sıfatı taşıdığından çevre konularında yapılacak (yönerge, direktif, karar, görüş ve tavsiyeler gibi) yasal düzenlemeleri başlatma inisiyatifine sahiptir. Anlaşmaların verdiği yetkiye bağlı olarak üye ülkelerin çevre konusundaki düzenlemelerinin AB politika ve hukukuna uygunluğunu izlemekten de sorumludur (Directorate-General for Environment, 2019).</p>	<p>ETS (Emisyon Ticaret Sistemi)'ni uygulamak, üye ülkelerin emisyon salınımlarını takip etmek, düşük karbon teknolojilerini geliştirmek gibi farklı misyonları bulunmaktadır. Bu alanlardaki politikaların uygulanması için gereken mali kaynaklar da bu direktörlük tarafından sağlanmaktadır.</p> <p>160'a yakın çalışanı bulunan direktörlüğün başında bir komisyon üyesi bulunmaktadır (The Directorate-General for Climate Action, 2019).</p>
--	--	---

Ancak Çevre ve İklim Değişikliği Genel Direktörlüklerindeki bu ayrışma (AB Yatırım Bankası dışında) diğer AB kurumlarına yansıtılmamıştır. Bu durum Tablo 3'te ayrıntılı olarak görülmektedir.

Tablo 3. Diğer AB Kurumlarında Çevre ve İklim Değişikliği

AB Kurumu	Çevre ve İklim Değişikliği Konularındaki Sorumluluğu	Çevre / İklim Değişikliği Konularındaki Yapılanması ve İşlevleri
AB Parlamentosu	<p>AB Parlamentosu geleneksel parlamentolardan farklı olarak yasama sürecini başlatamaz, ancak süreçte onay yetkisi ile etkinliği bulunmaktadır.²³ AB Parlamentosu, bu nedenle özellikle Lizbon Antlaşması sonrasında çevre ve iklim değişikliği konularındaki yasama sürecinde etkin konumdur.</p>	<p>AB Parlamentosu bünyesinde hem çevre hem de iklim değişikliği ile ilgili konuların yürütülmesinden ENVI kısaltması ile anılan Çevre Kamu Sağlığı ve Gıda Güvenliği Komitesi sorumludur (European Parliament, 2016).</p>
AB Bakanlar Konseyi	<p>AB Bakanlar Konseyi, üye ülkelerin ilgili bakanlarından oluşan etkin bir AB kurumudur, doğal olarak AB çevre ve iklim değişikliği politikalarından doğrudan sorumludur.</p>	<p>AB çevre ve iklim değişikliği politikalarındaki bu sorumluluğunu yılda dört kez toplanarak yerine getirir. Çevre Bakanlarından oluşan AB Bakanlar Konseyi toplantılarına normalde ilgili bir Komisyon üyesi de katılır. AB Komisyonunda çevre konuları ve iklim değişikliği konularından iki farklı Komisyon üyesi sorumlu olduğundan, Çevre Bakanlarından oluşan AB Bakanlar Konseyi toplantılarına diğerlerinden farklı olarak, AB Komisyonundan iki Komisyon üyesi katılmaktadır. Bakanlar Konseyi bünyesinde oluşturulan <i>ENV</i> kısaltması ile anılan Çevre Konsey Oluşumu Konseyin</p>

²³ Lizbon Antlaşması sonrasında sadeleştirilen AB yasama sürecinde oluşturulan ve daha basit ve sade olan 'Olağan Yasama Süreci' ve 'Özel Yasama Süreci'nde AB Parlamentosuna diğer AB kurumları ile birlikte hareket etmek kaydı ile yasama sürecini başlatma yetkisi de verilmiştir. Detaylar için bkz: Keskin. *Integration of Europe and ...*, p. 163.

		hem çevre hem de iklim değişikliği ile ilgili bu sorumluluğunu yürütür (European Commission, Environment Council configuration, 2020).
Ekonomik ve Sosyal Komite	AB'ye (AP, Konsey ve Komisyon gibi) danışmanlık yapan kurumlardan birisidir. Bu nedenle çevre ve iklim değişikliği konularında danışılan kurumlardan birisidir.	Ekonomik ve Sosyal Komite bünyesinde çevre ve iklim değişikliği konularının yürütülmesinden NAT kısaltması ile anılan ve 93 üyesi bulunan Tarım Kırsal Kalkınma ve Çevre Bölümü sorumludur (European Economic and Social Committee, 2017).
Bölgeler Komitesi	AB'ye (AP, Konsey ve Komisyon gibi) danışmanlık yapan kurumlardandır. Bu nedenle çevre ve iklim değişikliği konularında danışılan kurumlardan birisidir.	Bölgeler Komitesi bünyesinde hem çevre hem de iklim değişikliği ile ilgili konuların yürütülmesinden ENVE kısaltması ile anılan Çevre, İklim Değişikliği ve Enerji Komisyonu sorumludur (European Committee of the Regions. (t.y.).
Avrupa Yatırım Bankası	Kâr amacı gütmeyen Avrupa Yatırım Bankası (AYB)'nin temel görevi sermaye piyasalarına başvurarak ve öz kaynaklarını kullanarak, Birliğin çıkarları doğrultusunda dengeli ve istikrarlı bir biçimde ekonominin tüm sektörlerinde krediler ve garantiler vererek AB'nin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Tüzel kişiliğe sahip olan AYB'nin 2016 itibarıyla üye sayısı 28 (üye devlet sayısı)'dir (ABIA madde 308-309). Bu nedenle çevre ve iklim değişikliği konularında finans sağlayan kurumdur.	AYB, çevre ve iklim değişikliği ile ilgili konularda AB Komisyonu dışında ayrıma giden tek AB kurumudur. İklim Değişikliği Konuları; AYB, düşük karbon ve iklime dayanlı büyüme alanlarında yüzde 25 ile dünya genelinde en büyük donör konumundadır. İklim değişikliği konusunda 160'dan fazla ülkede özel sektörü motive edecek krediler sağlamaktadır. 2015 Yılında 20,6 milyar Euro tahsis ederek yıllık bütçeden en büyük yıllık tahsis miktarına ulaşmıştır. Çevre Konuları; AYB, 2015 yılında çevre koruma projeleri için 19,6 milyar Euro tahsis etmiştir. ACP EU, Su Tesisi, Horizon 2000, Küresel Su Adaptasyonu AYB'nin finans sağladığı projeler arasındadır (European Investment Bank, 2019).
AB Çevre Ajansı	AB bünyesinde oluşturulmuş olan ajansın 33 üyesi bulunmaktadır. AB üyeleri dışında Türkiye, Norveç, İsviçre de üyedir. Ajansın temel görevi Çevre ve iklim konularında güvenilir, bağımsız, kullanılabilir bilgi temin etmektir.	1990 yılında çıkarılan bir yönerge (Ajans da bu yönerge ile kurulmuştu) ile Avrupa Çevre Bilgi ve Gözlem Şebekesi oluşturulmuştu. Ajans, bu sistem sayesinde üye ülkeleri bilgilendirmekte ve koordinasyonu sağlamaktadır (European Environment Agency (EEA), 2019).

7. AB İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRE POLİTİKASININ ARAÇLARI

İklim değişikliği ve çevre politikalarının hedeflerine (European Environment Agency, 2015, pp. 70-100) ulaşmak için yapılan eylemler ve

projeler daha önce bahsedildiği gibi AB bütçesinden²⁴ LIFE programı vasıtası ile fonlanmaktadır. 2015 bütçesinden sadece LIFE'a 400 milyon Euro tahsis edilmiştir. Bundan başka bütçenin yüzde 41'i gibi oldukça önemli bir bölümü, çevre ile ilgili olan 'tarım arazilerinin ve ormanların sürdürülebilir ve etkin kullanımının' da arasında olduğu tarımsal hedefler²⁵ için ayrılmıştır. AB Komisyonundaki ikili yapı nedeniyle LIFE, İklim Değişikliği Genel Direktörlüğü ile Çevre Genel Direktörlüğü tarafından müşterek²⁶ yönetilmektedir. 2014-2020 döneminde geçerli olacak LIFE programının iki ana alt temasından birisi olan çevre için 360 milyon Euro, iklim değişikliği için ise 1,1 milyar Euro tahsis edilmiştir. AB bu program ile ilk defa pilot uygulama olarak, doğa ve biyolojik çeşitlilik projeleri kapsamında oluşturulan NCFE (Doğal Sermaye Finansı) adlı bir inovatif mali enstrüman ile destek vermeyi planlamıştır (Council Regulation (EU) No 1293/2013, 2013).

8. ÇEVRE VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ DÜZENLEMELERİ

Birlik çalışmanın ilk bölümünde bahsedildiği gibi 1970'lerden günümüze dek çevreyi korumak ve iklim değişikliği ile baş etmek için 200'den fazla yasal düzenleme yapmıştır. Detayları, Tablo 4.'de verilen bu rakam oldukça önemli bir sayıdır. Ancak söz konusu düzenlemelerin alanda tam anlamı ile uygulanabildiğini söylemek mümkün değildir.

AB Komisyonu yasal düzenlemelerin çıkarıldığı biçimde uygulanması halinde 400 bin kişiye istihdam sağlamanın yanısıra yıllık maliyetlerde 72 milyar kadar tasarruf sağlama beklentisi içinde olmuştur (European Commission, A Healthy and Sustainable, 2014, p. 5). Alanda uygulamanın takibinde sivil toplum örgütlerinden Avrupa Birliği Adalet Dinanı'na (ABAD), vatandaşlardan ulusal müfettişlere kadar birçok aktöre görev düşmektedir.

²⁴ AB Bütçesi, 7 yıllık süreyi kapsayan, *Multiannual Financial Framework* (Çok Yıllı Mali Çerçeve) ile belirlenen mali limitlere tabi olarak oluşturulur. Bu nedenle 2014 yılından 2020 yılına kadar olan süre için AB bütçesinin büyüklüğü de belirlenmiştir. AB'nin 2015 yılına ait bütçesi 145 milyar Euro'dur.

²⁵ Bütçenin yüzde 41'inin tahsis edildiği tarım harcamalarının genel açıklaması; güvenli ve sağlıklı gıda arzı sağlamak ve inovatif çiftçiliği geliştirmek, tarım arazilerinin ve ormanların sürdürülebilir ve etkin kullanımı şeklindedir.

²⁶ LIFE programı kapsamındaki birçok küçük ölçekli bileşen AB Komisyonu tarafından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler İcra Ajansına devredilmiştir. Bundan başka Avrupa Yatırım Bankası, NCFE ve PF4EE adı altında oluşturduğu iki yeni finansal araçla çevre ve iklim değişikliği konularına yardımcı olmaktadır. European Commission. (2018). EASME - Executive Agency for SMEs. Erişim adresi: <http://ec.europa.eu/easme>. (Erişim Tarihi 10 Eylül 2019).

Tablo 4. AB'nin Çevre ve İklim Değişikliği Alanındaki Yasal Düzenlemeleri

Ana Konu	Yasal Düzenleme Sayısı / Alt Başlığı
İklim Değişikliği ile Mücadele	26 adet Sürdürülebilir Kalkınma 35 adet Atık Yönetimi 30 adet Hava Kirliliği 41 adet Suyun Korunması 14 adet Toprağın Korunması 15 adet Sivil Koruma 5 adet Ses Kirliliği 36 adet Genel Hükümler 48 adet Üçüncü Ülkelerle Yapılan Anlaşmalar ile ilgili düzenleme
AB İklim Değişikliği Politikası	4 adet Greenhouse Gazlarının Azaltılması 3 adet İklim Değişikliğinin İzlenmesi ve Uyum Sağlanması 2 adet Kyoto Protokolü ve Uluslararası Anlaşmalara ait düzenleme
Genel Hükümler	2 adet Politika Çerçevesi 3 adet Yatay Politika Hedefleri 3 adet Organizasyonlar ve Ajanslar 4 adet Çevresel Gözlem 9 adet Çevre Yönetimi 1 adet Mali Araçlar 5 adet Topluluk Çevre Yasal Düzenlemesi
Sürdürülebilir Gelişme	2 adet Politika Çerçevesi 6 adet Sürdürülebilir Kalkınma Mali Aracı 13 adet Çevre Politikalarının Entegrasyonu ile ilgili düzenleme
Atık Yönetimi	4 adet Politika Çerçevesi 1 adet Tehlikeli Atıklar 8 adet Tüketim Malzemeleri Atıkları 6 adet Özel Faaliyetlerden Kaynaklanan Atıklar 4 adet Radyoaktif Atıklar ve Maddeler ile ilgili düzenleme
Hava Kirliliği	2 adet Hava Kalitesi 7 adet Atmosferik Kirlilik 12 adet Motorlu Kara Taşıtları 2 adet Endüstri ile ilgili düzenleme
Suyun Korunması ve Yönetimi	5 adet Suyun Özel Kullanımı 7 adet Deniz Kirliliği 12 adet Bölgesel Sular 8 adet Maddelerin Elden Çıkarılması 5 adet Genel Hükümlere ait düzenleme
Doğanın ve Biyolojik Çeşitliliğin Korunması	6 adet Biyolojik Çeşitlilik 5 adet Doğal Kaynakların Yönetimi 6 adet Biyolojik Çeşitlilik 19 adet Hayvanlar ve Bitkiler 4 adet Ormanlar 7 adet Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ile ilgili düzenleme
Toprağın Korunması	2 adet Genel Hükümler 3 adet Spesifik Toprak Çeşitlerinin Yönetimi 3 adet Maddelerin Elden Çıkarılması 3 adet Spesifik Risklere Yönelik Faaliyetler ile ilgili düzenleme
Halkın Korunması	9 adet Çevre Kazaları 3 adet Genel Hükümlere ait düzenleme
Ses Kirliliği	9 adet Ses Kirliliği Kaynakları 1 adet Genel Hükümlere ait düzenleme
Çevre: Üçüncü Ülkelerle İşbirliği	2 adet Genişleme 10 adet Çevre Konularında AB Üyesi Olmayan Ülkelerle İşbirlikleri 20 adet Uluslararası Konvansiyonlar ile ilgili düzenleme

Kaynak: Eur-lex. (t.y.). Summaries of EU Legislation. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html>. (Erişim tarihi 25 Aralık 2019)'den derlenmiştir.

9. PARİS ANLAŞMASI

Paris İklim Konferansı, iklim konusunda ilk defa ‘ulusüstü etkilere sahip yasal olarak bağlayıcı olan’ Paris Anlaşmasının (United Nations, 2015) 195 ülke ve AB tarafından imzalanmasına vesile olması nedeniyle önemli bir kilometre taşı olarak görülmektedir. 2015 Aralık ayında imzalanan ve 2020 yılında yürürlüğe girecek olan Paris Anlaşması, günümüz iklim politikaları ile yüzyılın sonu arasında bir köprü olarak nitelendirilmektedir. Anlaşma, küresel ısınmanın kritik eşik olarak kabul edilen 2°C (3,6°F)’nin altında tutulma hedefinin taraflarca kabul edilmesi nedeniyle büyük önem taşımaktadır. İmzacı ülkelerin üzerinde uzlaştığı Paris anlaşmasının temel bileşenleri aşağıda sıralanmıştır;

- Emisyonları azaltmak; uzun vadede küresel ortalama ısınmayı 2°C’nin altında tutmak, bu limiti 1,5°C ile sınırlamak, bu amaçlara ulaşmak için bilimsel yollar geliştirmek ve ulusal programlar (olanlar için Paris hedeflerine göre revize etmek) oluşturmak (Paris Agreement, Article 2).
- Şeffaflık; bilimin öngördüğü esaslara göre daha iddialı hedefler oluşturmak üzere her beş yıl tekrar bir araya gelmek ve ulaşılan hedeflere nasıl daha iyi ulaşıldığı konusunda kamuoyunu ve paydaşları bilgilendirmek (Paris Agreement, Article 13).
- Uyum sağlama; iklim değişikliğinin etkilerine karşı önlem alacak şekilde yetenek geliştirmek ve özellikle gelişmekte olan ülkeleri bu alanda uluslararası anlamda desteklemek (Paris Agreement, Article 4).
- Kayıp ve zarar; iklim değişikliğinin zararlı etkilerinden kaynaklanan kayıp ve zararları belirlemek, bunları en aza indirmek, bertaraf etmek ve erken uyarı sistemleri, acil durum hazırlıkları ve risk sigortası gibi farklı alanlarda işbirliğini güçlendirerek ortak anlayış ve eylemde bulunmak (Paris Agreement, Article 8).
- Destek; emisyonları azaltmak, toplumların iklim değişikliğine dirençlerini artırmak amacıyla iklim değişikliği eylemlerini desteklemeye devam etmek ve gelişmiş ülkelerce mevcut ortak hedefe ulaşmak için 2025 yılına kadar yılda 100 milyar dolar tahsis etmek (Paris Agreement, Article 9-11).

10. PARİS ANLAŞMASINDA AB’NİN ROLÜ

AB, çevre ve iklim değişikliği konularında kurulduğundan beri uluslararası seviyede oldukça etkin ve öncü bir aktör olarak yer almıştır. Paris İklim Konferansında da bu konumunu sürdürmüştür. Anlaşma hazırlık aşamasında, AB bünyesinde hazırlanan teknik doküman ve yazışmalar,

Anlaşma metninin biçimlenmesinde, hedeflerin konulmasında kayda değer katkılar sağlamıştır²⁷. AB bundan başka, Paris Anlaşması sürecinde üç farklı katkıda daha bulunmuştur.

Bu katkılardan ilki, AB'nin Paris İklim Konferansının hedeflerinde uzlaşılması sürecinde olmuştur. Paris Konferansında, AB sayesinde '2030 yılına kadar emisyonların yüzde 40 oranında düşürülmesi' konusunda uzlaşılması mümkün olmuştur. Komisyon üyesi Miguel Arias Cañete Anlaşma sonrasında yaptığı konuşmada "Paris Anlaşması hiç şüphesiz AB diplomasisinin büyük bir başarısıdır" şeklindeki ifadesi ile AB'nin bu katkısını vurgulamıştır (European Commission, Speech by Commissioner Miguel Arias Cañete, 2016).

AB'nin ikinci katkısı, Paris Anlaşmasının yürürlüğe girme şartının sağlanmasında olmuştur. 22 Nisan 2016 tarihinde bir yıl süre ile imzaya açılan Paris Anlaşmasının yürürlüğe girebilmesi için küresel emisyonların en az yüzde 55'ini temsil eden ülkelerin onayı gerekmektedir. 5 Ekimde Anlaşmayı resmi olarak onaylayan AB sayesinde, Paris Anlaşması 4 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Küresel anlamda en büyük ekonomiyi temsil eden AB'nin, Anlaşma sürecine üçüncü katkısı gelecekte Paris Anlaşmasının hedeflerine ulaşmasında olacaktır. AB kendi bünyesinde Paris Anlaşması hedeflerinin gerçekleştirilmesi doğrultusunda bir takım politikalar belirlemiş ve bu politikaların uygulama sorumluluğunu AB Komisyonuna vermiştir. Bunların yanı sıra, AB, kendi üyeleri için 2030'a kadar yerine getirilmek üzere başka bir takım hedefler²⁸ de belirlemiştir. Bu kapsamda, AB üye ülkeleri, Paris Anlaşmasında belirlenen *Nationally Determined Contribution – NDC* (Uluslarca Kararlaştırılmış Katkı)'lar doğrultusunda sera gaz emisyonlarını 2030'a kadar (1990 seviyelerine göre) en az yüzde 40 oranında azaltmayı taahhüt etmişlerdir. Bu kapsamda, AB müktesebatında gerekli yasal düzenlemelerin yapılması kararlaştırılmıştır. Bu hedeflere AB üyesi ülkeler tarafından ulaşılması halinde, Paris Anlaşmasının hedeflerine ulaşmasında

²⁷ Paris Anlaşmasının imzalanmasında AB'nin rolü hakkındaki detaylar için bkz: European Commission. (2015). Paris Agreement, Erişim adresi: https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en. (Erişim Tarihi 7 Ocak 2020).

²⁸ AB tarafından belirlenen bu görevler ve hedefler; ETS'nin kapsamadığı alanlarda üye ülkeler ile müşterek eylemlerde bulunmak için önerilerde (*Land Use, Land Use Change and Forestry - LULUCF*) bulunmak, yine bu alanlarda 2020 sonrası için şeffaf ve güvenilir iklim ve çevre yönetim mekanizması oluşturmak üzere yasal düzenleme yapmak, enerji etkinliği konusunu AB yasal düzenleme sürecinde ilk sıralara almak, AB'nin rolünü desteklemek ve yenilenebilir enerji alanında AB'ni dünya lideri haline getirmek için gereken politika önerilerini yapmak olarak sıralanabilir.

da kayda değer başarı sağlanmış olacaktır.

11. SONUÇ

Başta dış politika ve enerji olmak üzere üyelerinin ulusal çıkarların çatıştığı alanlarda ortak politika oluşturmakta zorlanan AB, Paris Anlaşmasının imzalanması ile kamuoyunda daha görünür hale gelen ‘düşük karbonlu ve iklime dirençli bir Avrupa oluşturma’ gayretlerinde kayda değer başarılar göstermiştir. Gerek çevreye verdiği zarar, gerekse küresel ısınmanın temel sorumluları arasında gösterilen üye ülkelerden oluşması, bu başarıya farklı bir anlam vermekte, üstelik AB’nin küresel aktör olma tartışmasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır.

Çevre ve iklim değişikliği sorunlarında küresel seviyede sorumluluk taşıyan uluslararası hemen tüm aktörlerin stratejileri ve politikaları üzerinde sonuçlar doğurması itibariyle AB’nin çevre ve iklim değişikliği ortak politika oluşturma sürecinin siyasi, sosyal, ekonomik, tüm boyutları ile geniş kapsamlı olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

Paris Anlaşmasının hayata geçirilmesinde öncü olan Birlik, politika gelişim sürecini henüz tamamlamamıştır. Buna paralel olarak AB’nin düşük karbonlu ve iklime dirençli bir Avrupa oluşturma gayretlerinde istenilen seviyeye geldiğini söylemek mümkün değildir. Ancak düşük karbonlu ve iklime dirençli bir Avrupa oluşturma hedefinde başarılı olunması, ekonomik krizden çıkış yolu bulmakta zorlanan, 1973’den sonra ivmelenen ve giderek kronikleşen istihdam sorununa çözüm bulamayan ve küresel aktör misyonu tartışılan AB’ye bahsedilen bu sorunların çözümleri başta olmak üzere, kayda değer katkılar sağlayacaktır.

12. KAYNAKLAR

- Bateman, I. J. & Willis, K. G. (2001). *Valuing environmental preferences: Theory and practice of the contingent valuation method in the US, EU, and developing countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Benoit, P. (2011). *The exxon valdez oil spill*. New York: Scholastic.
- Biesbroek, G.R., Swart, R.J., Carter, T.R., Cowan, C., Henrichs, T., Mela, H., Michael D. M. & Rey, D. (2009). Europe adapts to climate change: Comparing national adaptation strategies. *Global Environmental Change*. 20, pp. 440–450.
- Declaration of the council of the European communities and of the representatives of the governments of the member states meeting in the council of 22 November 1973 on the programme of action of the European communities on the environment. (1973, 20 Aralık). *Official Journal*. C 112. p. 0001 – 0002.
- European Committee of the Regions. (t.y.). Commission for the environment,

- climate change and energy (ENVE). Erişim adresi: <https://cor.europa.eu/en/our-work/Pages/enve.aspx>. (Erişim Tarihi 07 Nisan 2019).
- European Economic and Social Committee. (2017) Agriculture, rural development and environment section (NAT). Erişim adresi: <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.nat-section>. (Erişim Tarihi 07 Nisan 2019).
- European Environment Agency. (2015). *Trends and projections in Europe 2015, tracking progress towards Europe's climate and energy targets*. Luxembourg. Publications Office of the EU. doi:10.2800/985234.
- European Environment Agency (EEA). (2019). About us. Erişim adresi: <http://www.eea.europa.eu/about-us>. (Erişim Tarihi 07 Nisan 2019).
- Eur-lex. (t.y.). Summaries of EU Legislation. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html>. (Erişim tarihi 25 Aralık 2019).
- European Year of the Environment 1987-1988. Research and documentation papers, environment, public health and consumer protection Series No. 10.
- European Investment Bank. (2019). Climate and environment. Erişim adresi: <https://www.eib.org/en/projects/priorities/climate-and-environment/>. (Erişim Tarihi 07 Ocak 2020).
- European Parliament (2016). Committee on environment, public health and food safety. Erişim adresi: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20160823IPR39833/committee-on-the-environment-public-health-and-food-safety> (Erişim Tarihi 07 Eylül 2019).
- European Commission. (2016). Speech by Commissioner Miguel Arias Cañete: follow-up to COP21 at the public session of the Environment Council 4 March 2016. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_16_586. (Erişim Tarihi 14 Kasım 2019).
- Hamilton, J. D. (1985). Historical causes of postwar oil shocks and recessions. *The Energy Journal*, 6/1, 97-116.
- Johansen, B. E. (2003) *The dirty dozen: Toxic chemicals and the Earth's future*. Connecticut. Praeger.
- Keskin, M. H. (2019). *Integration of Europe and the EU, challenge of a continent (from wars to cahoots)*. London: Sharp & Sharp Publications.
- Kuik, O., Buchner, B., Catenacci, M., Gorla, A., Karakaya, E. & Tol. R.S.J. (2008). Methodological aspects of recent climate change damage cost studies. *The Integrated Assessment Journal Bridging Sciences & Policy*. 8/1, pp. 19-40.
- Meadows, D., Randers, J. & Meadows, D. (1972). *The limits to growth*. New York: Universe Books.
- Rory, S. & Hugh, W. (2001). *Effective environmental management, principles and case studies*. Crows Nest: Allen & Unwin.
- Snell, C. & Haq, G. (2014). *The short guide to environmental policy*. Bristol: Policy Press.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı. (t.y.). ABETS. Erişim adresi: <http://www.karbonkayit.cob.gov.tr/Karbon/AnaSayfa/EUETS.aspx?sflang=>

tr, (Erişim Tarihi 14 Kasım 2019).

Zillman, J. W. (2009). A history of climate activities. Erişim Adresi: <https://public.wmo.int/en/bulletin/history-climate-activities>. (Erişim Tarihi 14 Aralık 2019).

United Nations,

United Nations. (1985). Vienna Convention for the Protection of the Ozone Layer. Erişim adresi: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-2&chapter=27&clang=_en. (Erişim Tarihi 07 Eylül 2019).

United Nations. (1998). Kyoto Protocol to The United Nations Framework Convention on Climate Change. Erişim adresi: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>. (Erişim Tarihi 07 Eylül 2019).

EU Commission,

Commission of the European Communities. (2006). Communication from the Commission - Halting the loss of biodiversity by 2010 - and beyond - Sustaining ecosystem services for human well-being {SEC(2006) 607} {SEC(2006) 621}.COM/2006/0216 final. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0216:FIN:EN:PDF>. (Erişim Tarihi 10 Kasım 2019).

Commission of the European Communities. (2009). *White paper - Adapting to climate change: towards a European framework for action* {SEC(2009) 386} {SEC(2009) 387} {SEC(2009) 388}. Brussels.

European Commission. (2014). Adaptation to Climate Change, Erişim adresi: https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/factsheet_adaptation_2014_en.pdf. doi:10.2834/849380. (Erişim Tarihi 29 Kasım 2019).

European Commission. (t.y.). Climate Action, ECCP, (European Climate Change Programme). Erişim adresi: http://ec.europa.eu/clima/policies/eccp/index_en.htm (Erişim Tarihi 07 Kasım 2019).

European Commission. (2018). EASME - Executive Agency for SMEs. Erişim adresi: <http://ec.europa.eu/easme>. (Erişim Tarihi 10 Eylül 2019).

European Commission. (2019). Directorate-General for Environment. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/dgs/environment/index_en.htm. (Erişim Tarihi 10 Eylül 2019).

European Commission. (2019). The Directorate-General for Climate Action, Erişim adresi: http://ec.europa.eu/clima/about-us/mission/index_en.htm (Erişim Tarihi 10 Eylül 2019).

European Commission. (2014). *A Healthy and Sustainable Environment for Present and Future Generations*. doi:10.2775/90841.

European Commission. (2015). Paris Agreement, Erişim adresi: https://ec.europa.eu/clima/policies/international/negotiations/paris_en. (Erişim Tarihi 7 Ocak 2020).

European Commission. (2014). *The European Union Explained, Climate action, Building a world we like, with a climate we like, (A low-carbon economy*

boosts economic growth and creates jobs). Luxembourg: Publications Office of the European Union.

European Commission. (2011). Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a Roadmap for Moving to a Competitive Low Carbon Economy in 2050. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0112&from=EN>. (Erişim Tarihi 7 Ocak 2020).

European Commission. (2020). Environment Council configuration (ENVI). Erişim adresi: <http://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/configurations/env/>. (Erişim Tarihi 07 Ocak 2020)

European Commission. (2019). 7th EAP - The New General Union Environment Action Programme to 2020. Erişim adresi: <https://ec.europa.eu/environment/action-programme/>. (Erişim Tarihi 7 Eylül 2019).

European Commission. (t.y.). 10 Priorities, Erişim adresi: http://ec.europa.eu/priorities/index_en. (Erişim Tarihi 07 Nisan 2016).

AB Yasal Düzenlemeleri;

Antlaşmalar;

Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters, done at Aarhus. (1998, 25 Haziran). Denmark.

Council of the European Communities. (1992). *Treaty on European Union*. Luxembourg: Office for Official Publication of the European Communities.

European Communities. (2001). *Treaty of Nice*, Amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts, (2001/C 80/01). Luxembourg: Official Journal of the European Communities.

European Communities. (1997). *Treaty of Amsterdam, Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Single European Act. (1987, 29 Haziran). Official Journal of the European Communities No L 169 Chapter II, Title VII, Article 130r,130s,130t. Erişim adresi: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:11986U/TXT&from=EN>. (Erişim tarihi: 05 Ocak 2020).

United Nations. (2015). Paris Agreement. Erişim adresi: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf. (Erişim Tarihi 14 Kasım 2019).

Yönergeler;

Council Regulation (EU) No 1293/2013 of the European Parliament and of the Council, of 11 December 2013, on the Establishment of a Programme for the Environment and Climate Action (LIFE) and repealing Regulation (EC) No 614/2007. (2013, 20 Aralık). *Official Journal*. L 244.

- Council Regulation (EC) No 2037/2000 of the European Parliament and of the Council, of 29 June 2000 on Substances that Deplete the Ozone Layer. (2000, 29 Eylül). *Official Journal*. L 244.
- Council Regulation (EEC) No 1872/84 of 28 June 1984 on action by the Community relating to the environment. (1984, 03 Temmuz). *Official Journal*. L 176.
- Council Regulation (EEC) No 3907/91 of 19 December 1991 on action by the Community relating to nature conservation (ACNAT). (1991, 31 Aralık). *Official Journal*. L 370.
- Council Regulation (EEC) No 1973/92 of 21 May 1992 establishing a financial instrument for the environment (LIFE). (1992, 22 Temmuz). *Official Journal*, L 206.
- Council Regulation (EC) No 1907/2006 of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 Concerning the Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH), establishing a European Chemicals Agency, amending Directive 1999/45/EC and repealing Council Regulation (EEC) No 793/93 and Commission Regulation (EC) No 1488/94 as well as Council Directive 76/769/EEC and Commission Directives 91/155/EEC, 93/67/EEC, 93/105/EC and 2000/21/EC.

Direktifler;

- Bird Directive, Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the Conservation of Wild Birds.
- Council Directive (85/337/EEC) of 27 June 1985 on the assessment of the effects of certain public and private projects on the environment.
- Council Directive (92/43/EEC) of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. (1992, 22 Temmuz). *Official Journal*. L 206.
- Council Directive (94/62/EC) of 20 December 1994 on Packaging and Packaging Waste. (1994, 31 Aralık). *Official Journal*, L 365.
- Council Directive (96/62/EC) of 27 September 1996 on ambient air quality assessment and management. (1996, 21 Kasım). *Official Journal*. L 296.
- Council Directive (96/61/EC) of 24 September 1996 concerning integrated pollution prevention and control. (1996, 10 Ekim). *Official Journal*. L 257.
- Directive 2000/53/EC of the European Parliament and of the Council of 18 September 2000 on end-of life vehicles - Commission Statements. (2000, 21 Ekim). *Official Journal*. L 269.
- Good-quality water in Europe Directive (EU Water Directive), 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy.
- Original Seveso Directive 82/501/EEC ("Seveso I"). Council Directive of 24 June 1982 on the major-accident hazards of certain industrial activities. (82/501/EEC).
- Strategic Environmental Assessment Directive (SEA); Directive 2001/42/EC of the European Parliament and of the Council of 27 June 2001 on the Assessment

of the Effects of Certain Plans and Programmes on the Environment. (2001, 21 Temmuz). *Official Journal*. L 197.

The Waste Framework Directive. (1975, 25 Temmuz). Council Directive 75/442/EEC of 15 July 1975 on waste. *Official Journal*. L 194.

The Bathing Water Directive. (1976, 05 Şubat). Council Directive 76/160/EEC of 8 December 1975 concerning the quality of bathing water. *Official Journal*. L 031. p. 0001 - 0007.

The EU Emissions Trading System (ETS); Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC (Text with EEA relevance). (2003, 25 Ekim). *Official Journal*. L 275.